

Στρασβούργο, 10 Ιουνίου 2020

CEPEJ (2020)8rev

**ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
(CEPEJ)**

Ad hoc τηλεσυνεδρίαση ολομέλειας της CEPEJ

Τετάρτη, 10 Ιουνίου 2020

**Οργανώθηκε στο πλαίσιο της Ελληνικής Προεδρίας
της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης**

ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ CEPEJ

**ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΠΟΚΟΜΙΣΕ ΚΑΙ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΕ Η
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ COVID- 19 ΚΑΙ ΜΕΤΑ¹**

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ) του Συμβουλίου της Ευρώπης υποστηρίζει τα κράτη μέλη του Οργανισμού στην προσπάθειά τους για βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας των δικαστικών συστημάτων τους, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ότι λειτουργούν σύμφωνα με τα πρότυπα του Συμβουλίου της Ευρώπης και ανταποκρίνονται στις ανάγκες όσων ζητούν δικαιοσύνη.

Η πανδημία COVID-19 αποτελεί μία υγειονομική κρίση με σοβαρές συνέπειες στους ανθρώπους και την κοινωνία, έχει δε επίσης δημιουργήσει προκλήσεις για τα δικαστήρια και τις δικαστικές αρχές των κρατών μελών. Μας καλεί να σκεφτούμε καινοτόμα μέτρα που μπορούν να προκύψουν στο πλαίσιο των δικαστικών συστημάτων.

¹ Επιμέλεια παρουσίασης: Κωνσταντίνος Κουσουλής, Σύμβουλος Επικρατείας, Εθνικός Εκπρόσωπος στη CEPEJ.
Κείμενο στην αγγλική: <https://rm.coe.int/declaration-en/16809ea1e2>

Τα κράτη μέλη κατέβαλαν σημαντικές προσπάθειες για να προσαρμοστούν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα στις νέες συνθήκες και να αξιοποιήσουν με τον βέλτιστο τρόπο τους υφιστάμενους πόρους για τη διασφάλιση της λειτουργίας των δικαστηρίων τους. Οφείλουν να διατηρήσουν τη δυναμική αυτή και να αντλήσουν διδάγματα από αυτήν την εμπειρία. Η κρίση δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δικαιολογηθούν ανεπάρκειες στα δικαστικά συστήματα, πολλώ δε μάλλον για να υποβαθμιστούν οι προδιαγραφές τους ή να παραβιαστούν οι νομικές εγγυήσεις.

Μια παρόμοια υγειονομική κρίση μπορεί να επαναληφθεί. Τα δικαστικά συστήματα πρέπει να είναι προετοιμασμένα, ιδίως σε ό,τι αφορά αποτελεσματικές λύσεις για τη διασφάλιση της συνέχειας του δικαστικού έργου και της πρόσβασης στη Δικαιοσύνη, διατηρώντας παράλληλα τον σεβασμό στα ατομικά δικαιώματα.

Στο πλαίσιο αυτό, η CEPEJ επιθυμεί να υπενθυμίσει στα κράτη μέλη τις ακόλουθες σημαντικές αρχές:

1^η Αρχή (Ανθρώπινα δικαιώματα και κράτος δικαίου)

Οι αρχές του άρθρου 5 - Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια - και του άρθρου 6 -Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη- της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) πρέπει να προστατεύονται διαρκώς, καθίστανται δε ιδιαίτερα σημαντικές κατά τη διάρκεια της κρίσης. Πρέπει να διασφαλίζεται η συνεχής με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα λειτουργία των δικαστηρίων και των υπηρεσιών που παρέχονται από τους επαγγελματίες του κλάδου της Δικαιοσύνης. Η εμπιστοσύνη στη Δικαιοσύνη πρέπει να διατηρείται ακόμη και σε περίοδο κρίσης.

Μια κρίση απαιτεί άμεση και επείγουσα αντιμετώπιση. Ωστόσο, κάθε είδους αντίδραση στην κρίση πρέπει να βασίζεται αυστηρά στις αρχές του κράτους δικαίου και πρέπει να σέβεται και να προστατεύει τα ανθρώπινα δικαιώματα. Τα μέτρα έκτακτης ανάγκης πρέπει να σέβονται τις αρχές της νομιμότητας, της ασφάλειας δικαίου και της αναλογικότητας και πρέπει να επαναξιολογούνται συνεχώς. Θα πρέπει, όπου χρειάζεται, να ζητείται η γνώμη των δικαστικών αρχών, καθώς επίσης

και των εκπροσώπων των επαγγελματικών ενώσεων του κλάδου της Δικαιοσύνης σε σχέση με τις ρυθμίσεις έκτακτης ανάγκης. Όλα τα μέτρα που εισάγονται πρέπει να έχουν καθορισμένη ημερομηνία λήξης και ο δικαστικός τους έλεγχος πρέπει να είναι εφικτός σε έγκαιρο χρόνο.

2^η Αρχή (Πρόσβαση στη δικαιοσύνη)

Κατά τη διάρκεια μιας πανδημίας, η διακοπή της λειτουργίας των δικαστηρίων μπορεί να είναι αναγκαία για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των επαγγελματιών του κλάδου της Δικαιοσύνης και των απευθυνόμενων στα δικαστήρια πολιτών (χρηστών των δικαστηρίων). Θα πρέπει, ωστόσο, να γίνεται προσεκτικά και με τήρηση της αρχής της αναλογικότητας, καθώς οδηγεί σε σημαντικό περιορισμό της πρόσβασης στη Δικαιοσύνη, η οποία αποτελεί μια θεμελιώδη αρχή του κράτους δικαίου.

Η Δικαιοσύνη ως υπηρεσία για τον πολίτη, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πρόσβασης σε αυτή με εναλλακτικά μέσα, όπως με τις υπηρεσίες σε απευθείας σύνδεση (online services) ή με την ενίσχυση της πρόσβασης σε πληροφορίες μέσω των ιστοσελίδων των δικαστηρίων και άλλων μέσων επικοινωνίας (τηλέφωνο, ηλεκτρονικό ταχυδρομείο κ.λπ.), πρέπει να διατηρηθεί στο μέτρο του δυνατού.

Η ευρύτερη διαβούλευση και ο συντονισμός με όλους τους επαγγελματίες του κλάδου της Δικαιοσύνης (συμπεριλαμβανομένων των δικηγόρων, των οργάνων εκτέλεσης, των διαμεσολαβητών και των κοινωνικών υπηρεσιών) θα βοηθήσουν ώστε να διασφαλιστεί ένα καλό επίπεδο πρόσβασης στη Δικαιοσύνη.

Πρέπει να διασφαλίζεται η πρόσβαση όλων των πολιτών στη Δικαιοσύνη, αλλά σε μια περίοδο υγειονομικής κρίσης πρέπει να ληφθεί ιδιαίτερη μέριμνα για τις ευάλωτες ομάδες που διατρέχουν ακόμη μεγαλύτερο κίνδυνο να υποφέρουν από την κατάσταση. Έτσι, τα δικαστικά συστήματα θα πρέπει να δίνουν προτεραιότητα σε υποθέσεις που αφορούν αυτές τις ομάδες, όπως υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας, ιδίως κατά γυναικών και παιδιών, υποθέσεις, στις οποίες εμπλέκονται

ηλικιωμένα άτομα ή άτομα με αναπηρία ή υποθέσεις που αφορούν σοβαρά οικονομικά προβλήματα. Θα πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη περιπτώσεις ευαλωτότητας που θα προκύψουν από την κρίση.

3^η Αρχή (Ασφάλεια των προσώπων)

Η διασφάλιση της υγείας και της ασφάλειας όλων των επαγγελματιών του κλάδου της Δικαιοσύνης, καθώς και των απευθυνόμενων στα δικαστήρια πολιτών πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα τόσο κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης, όσο και μετά από αυτήν. Πρέπει να ληφθούν μέτρα ασφαλείας ώστε να τηρείται η αναγκαία φυσική απόσταση εντός των δικαστικών μεγάρων. Όλα τα μέτρα πρέπει να προετοιμάζονται σε διαβούλευση και να εξηγούνται με σαφήνεια σε όλους τους ενδιαφερομένους, να αξιολογούνται τακτικά και να προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες. Προς τον σκοπό αυτό ενδέχεται να απαιτηθούν πρόσθετες επενδύσεις για τις δικαστηριακές υποδομές.

Η τηλεργασία θα πρέπει να είναι διαθέσιμη στους επαγγελματίες του κλάδου της Δικαιοσύνης. Θα πρέπει να τους παρασχεθεί ο απαραίτητος ασφαλής εξοπλισμός τεχνολογίας πληροφορικής. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στην καλή ψυχοσωματική κατάστασή τους κατά τη διάρκεια της τηλεργασίας και, ειδικότερα, στο γεγονός ότι πρόκειται για εξαιρετικές συνθήκες εργασίας που μπορεί να απαιτούν κατάλληλη υποστήριξη.

4^η Αρχή (Παρακολούθηση της ροής των υποθέσεων, της ποιότητας και της επίδοσης)

Η καλή λειτουργία των συστημάτων διαχείρισης υποθέσεων και των μηχανισμών συλλογής στατιστικών δεδομένων σχετικά με τη λειτουργία των δικαστηρίων είναι ιδιαίτερα σημαντικά κατά τη διάρκεια μιας υγειονομικής κρίσης.

Οι πρόεδροι των δικαστηρίων, οι δικαστές και οι αρχές που είναι αρμόδιες για τη διοίκηση των δικαστηρίων θα πρέπει να συνεχίσουν να παρακολουθούν και να διαχειρίζονται τις υποθέσεις σύμφωνα με τις αρμοδιότητές τους, ακόμη και εξ αποστάσεως. Αυτό περιλαμβάνει την διαλογή των υποθέσεων και την πιθανή ιεράρχηση και ανακατανομή τους βάσει αντικειμενικών και δίκαιων κριτηρίων, καθώς και τη διασφάλιση της ποιότητας στην απονομή δικαιοσύνης.

Λαμβανομένων υπόψη του αριθμού των υποθέσεων που δεν ήταν δυνατόν να διεκπεραιωθούν και των αναβολών εκδίκασης, η ενίσχυση σε ανθρώπινο δυναμικό και στον προϋπολογισμό θα βοηθήσει τα δικαστήρια να θέσουν σε εφαρμογή ένα πρόγραμμα για την απορρόφηση των καθυστερήσεων.

Η παροχή ενός περιθωρίου για καλύτερη και περισσότερο ευέλικτη κατανομή των πόρων στο μέτρο που είναι δυνατό, ανάλογα με τις κατά τόπους συνθήκες, τόσο κατά τη διάρκεια της κρίσης, όσο και μετά από αυτήν, είναι καθοριστικής σημασίας για τη διασφάλιση της λειτουργίας των δικαστηρίων κάτω από έκτακτες συνθήκες και την αποτροπή τυχόν επιδείνωσης των υφιστάμενων προβλημάτων των δικαστικών συστημάτων.

5^η Αρχή (Κυβερνοδικαιοσύνη)

Η προσφυγή στις τεχνολογίες πληροφορικής επιτρέπει στην δημόσια υπηρεσία της Δικαιοσύνης να συνεχίσει να λειτουργεί κατά τη διάρκεια της υγειονομικής κρίσης. Ωστόσο, η ραγδαία εμφάνισή τους και η υπερβολική χρήση τους είναι εξίσου πιθανό να επιφέρουν αρνητικές επιπτώσεις.

Λύσεις με χρήση τεχνολογιών πληροφορικής, όπως με υπηρεσίες σε απευθείας σύνδεση (online services), με εξ αποστάσεως ακροάσεις και τηλεδιασκέψεις, καθώς και με μελλοντικές εφαρμογές της ψηφιακής δικαιοσύνης, πρέπει πάντα να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές της δίκαιης δίκης.

Προκειμένου να περιοριστούν οι σύμφυτοι με την ανάπτυξη των τεχνολογιών πληροφορικής κίνδυνοι, η χρήση και η προσβασιμότητά τους από όλους τους χρήστες πρέπει να έχει σαφή νομική βάση. Συναφώς, ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί, από την άποψη αυτή, στις πιο ευάλωτες ομάδες. Ο αντίκτυπος της χρήσης αυτών των τεχνολογιών στην απονομή δικαιοσύνης θα πρέπει, επομένως, να αξιολογείται τακτικά και να λαμβάνονται διορθωτικά μέτρα, όταν είναι απαραίτητο. Η διασφάλιση της κυβερνοασφάλειας και η προστασία των προσωπικών δεδομένων πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα.

6^η Αρχή (Επιμόρφωση)

Η επιμόρφωση είναι θεμελιώδης για την αποτελεσματική διαχείριση μιας υγειονομικής κρίσης στο μέλλον. Η επιμόρφωση των δικαστικών λειτουργιών θα πρέπει να προσαρμόζεται στις νεοεμφανιζόμενες ανάγκες, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης τεχνολογιών πληροφορικής. Θα πρέπει να αναπτύσσονται νέα προγράμματα επιμόρφωσης ικανά να υποστηρίξουν τους επαγγελματίες του κλάδου της Δικαιοσύνης τόσο κατά τη διάρκεια, όσο και μετά από μια υγειονομική κρίση.

Η διακοπή λειτουργίας των δικαστηρίων και τα περιοριστικά μέτρα (lockdown) που εφαρμόζονται επιτρέπουν στους επαγγελματίες του κλάδου της Δικαιοσύνης να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στην επιμόρφωσή τους από το σπίτι, μέσα σε ένα ασφαλές περιβάλλον. Οι οργανισμοί επιμόρφωσης θα πρέπει να εξελίξουν τη χρήση πλατφορμών ηλεκτρονικής εκπαίδευσης (e-learning).

Θα πρέπει να παρέχεται ειδική επιμόρφωση στην τηλεργασία για τους επαγγελματίες του κλάδου της Δικαιοσύνης.

Θα πρέπει επίσης να παρέχεται στους επαγγελματίες του κλάδου της Δικαιοσύνης ειδική επιμόρφωση για τα νέα είδη υποθέσεων που οφείλονται στην πανδημία COVID-19.

Οι αρμόδιοι φορείς θα πρέπει να συμβουλευόνται τους επαγγελματίες του κλάδου της Δικαιοσύνης, μεταξύ άλλων, μέσω διαδικτυακών ερευνών, σχετικά με τις συγκεκριμένες ανάγκες επιμόρφωσης.

7^η Αρχή (Δικαιοσύνη προσανατολισμένη στο μέλλον)

Η πανδημία COVID-19 αποτέλεσε επίσης μια αφορμή για τη θέσπιση καινοτόμων πρακτικών. Θα πρέπει να αναπτυχθεί μια στρατηγική μετασχηματισμού των δικαστικών συστημάτων, προκειμένου να αξιοποιηθούν τα οφέλη των λύσεων που εφαρμόστηκαν πρόσφατα. Ορισμένες πτυχές της παραδοσιακής λειτουργίας των δικαστηρίων θα πρέπει να επανεξεταστούν (σχέση με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, βαθμός χρήσης νέων τεχνολογιών, αυξημένη προσφυγή σε εναλλακτικές μορφές επίλυσης διαφορών, ιδίως διαμεσολάβηση).

Ο προσανατολισμένος στο μέλλον μετασχηματισμός των δικαστικών συστημάτων θα πρέπει να προσεγγιστεί με θετική διάθεση και πάντοτε με σεβασμό στα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται με την ΕΣΔΑ. Θα ήταν ακόμη ενδεδειγμένο να διατηρηθεί ο απαραίτητος διάλογος μεταξύ όλων των παραγόντων του δικαστικού συστήματος και να αξιοποιηθούν οι νέες σχέσεις που δημιουργήθηκαν μεταξύ δικαστών, εισαγγελέων, δικαστικών υπαλλήλων, δικηγόρων, οργάνων εκτέλεσης, συμβολαιογράφων, διαμεσολαβητών και εμπειρογνομόνων κατά την περίοδο της υγειονομικής κρίσης.

Συμπέρασμα

Τα τελευταία 15 χρόνια η CEPEJ έχει αναπτύξει τη μεθοδολογία, τα εργαλεία και τις βέλτιστες πρακτικές της για την ανάλυση και την υποστήριξη της αποτελεσματικότητας και της ποιότητας των δικαστικών συστημάτων. Αυτά τα εργαλεία μπορεί να φανούν χρήσιμα, κατεξοχήν κατά την περίοδο μιας κρίσης και των επακόλουθων συνεπειών της, προκειμένου να αντληθούν διδάγματα - θετικά

και αρνητικά -, ως ένα τμήμα της διαδικασίας αξιολόγησης για τη βελτίωση της λειτουργίας της Δικαιοσύνης.

Η Διακήρυξη αυτών των αρχών παρέχει τη βάση για ένα πιθανό νέο πρόγραμμα δράσης της CEPEJ που θα παρέχει στα κράτη μέλη μια καθοδήγηση κατά τις περιόδους κρίσεων που επηρεάζουν τη δημόσια υπηρεσία της Δικαιοσύνης.